

Lyrik är ändå inte något helt främmande för mig, för jag har länge diktat i den japanska tanka-traditionen, och jag kan inte låta bli att undra om mina dikter är lyriska. Här följer några exempel i svensk översättning:

Med vita vinets
värme kvar på kinderna
efter kvällsmaten
promenerade vi
i den ljusa vårnatten.

I ett blågrönt hav
med vågor av veteax,
ständigt böljande,
har rådjuren simmat in
i Skånes skymning.

Vita björkars
gulnade blad faller av
ett efter ett.
Ljudlöst flyter de kring
i gamla offerkällan.

Mitt i en klippa
har tiden avstannat
i ett rinnande
men till is stelnat
litet vattenfall.

Mot en tunn dunge
av släta björkar bryter
i rostbrunt kyrkan,
vars innersta helgas av
en leende Messias.

Övers. av Håkan Lundström & Kazuyo Suzumura-Lundström

Kazuyo Suzumura-Lundström är lärare i japanska vid Lunds universitet.

Gitarren, folkmusiken och folkligheten

CLAES OTTELID

Den svenska folkmusiken är en rar blomma. Varenda ton, varenda vändning och krusning har strukits fram ur taglets otyglade dans över fiolsträngar från Simrishamn till Treriksröset. Hur många hundra fioler har det gått på varje klarinett, nyckelharpa, spilåpipa eller vallhorn? Finns det någon annan traditionsmusik så grundligt dominerad av ett instrument? Fiolens hegemoni i det svenska låtspelet är inget som kan ifrågasättas, den är ett faktum.

Eller den var ett faktum.

Och om något har förändrats, vad är då fiolen nu?

Roten, referens A.

Jo, kanske så.

Sen har vi ordet polska.

Förutom att det betecknar polska språket och en kvinnlig person från Polen, är det ju ett polskt ord. Som betyder Polen. Men i sin musikaliska betydelse betecknar det för mig och många andra det, i djupast tänkbara mening, svenskaste man kan föreställa sig. Trots nämnda konnotationer, så iögonenfallande för den oinvigde och trots polskadansens odiskutabla ursprung i vårt sydöstra grannland, känns inte bara musiken, utan ordet ursvenskt så det svider i själen. Detta kanske inte säger något annat än att samma ord kan uppfattas på flera sätt av samma person. Språkets rikedom och begränsning. Givetvis.

Ändå är den svenska folkmusiken en rar blomma.

Dess yngre utövare är såvitt jag kan bedöma nästan genomgående vänstermänniskor. Men det enda politiska parti som aktivt velat bli förknippat med folkmusiken är den populistiska ytterhögern, i form av Sverigedemokraterna. Menar dom allvar, eller har dom helt cyniskt hittat ett argument som dom andra ratat? Ja, det förefaller ganska troligt. Om Socialdemokraterna och Moderaterna i ord och handling hade stött folkmusiken i tid hade knappast SD plockat upp den i sin inventering av svenskhetsvärden att försvara mot ”hotet utifrån”.¹

Men åter till fiolen. Hela mitt liv har jag hört dessa folklåtar då och då och gillat det, men ingen har bjudit in mig i den folkmusikens värld, som många spelmän och -kvinor beskrivit som en självklar barndomsmiljö, därhemma i Dalarne eller Hälsingland. Ingen fiol hängde på min barndoms vägg, eller någon kompis vägg. Min barndoms spelmän hörde jag på radio och TV, och det var oftare Jularbo än Eric Öst. Aldrig delikatesser som Gössa Anders eller Ewert Åhs. Och ingen av dom spelade gitarr, men det gjorde jag, så småningom. Och folkmusiken hyste inte minsta intention att ta mig vid handen och leda mig och min gitarr in i sin förtrollade polskavärld. Ville jag dit, fick jag gå ensam och utan vägvisare.

Ett sällan uppmärksammat faktum är att valet av instrument har en avgörande betydelse för vilken musik man kommer att lyssna på. Man spelar sitt instrument, man lär sig att älska dess klang. Man lyssnar på musik där instrumentet förekommer, och lär sig att förstå den musiken. Detta är skelettet i musikerns individuella fördjupning, en sorts specialiseringsprocess. Men det finns kollektiva parametrar: landets, kultursfärens musik, tidens musik. Den flyter in i oss som luft och vatten; oreflekterat och gratis. Den blir vår vare sig vi vill eller inte.

Gitarens spelplan är i och för sig gigantisk. I alla sorters populärmusik från schlager till jazz fyller den sin plats i snart sagt hela världen. På en del kulturskolor beklagar man sig över att ”ungarna bara vill spela gitarr” medan andra instrument ter sig utrotningshotade. Men gitarren utanför den breda mittfåran är en annan historia.

I den klassiska musikens värld är den ett undantag, nästan ett kuriosum, som

FOTNOT

1) Folkmusikens vänstertillhörighet är kanske vid närmare påseende inte av så gammalt datum. Under 70-talet var ”fiol-vänstern” ett etablerat begrepp, när den pågående vänstervågen gjorde ”folkets kultur” till ett nyckelord. Därefter har folkmusiken behållit en aura av folklig radikalitet som i förstone är ganska svår att para ihop med det nationella vurm som varit ett starkt och konservativt inslag i folkmusikrörelsen sedan mitten av 1800-talet eller så. Förutom den legitimitet som folkmusikens odiskutabla folklighet ger, kanske förklarigen delvis finns att söka i den på många sätt konservativa hållning som, paradoxalt nog, präglar den svenska vänstern.

man inte ens tänker på förrän den själv, försynt, knackar på dörren.

Inom folkmusiken, som trots allt förändrats kraftigt de sista trettio åren, är den numera välkommen, men helst som svängigt komp till fiolerna, och den får nog ta initiativet själv. Och fixa PA.

Men är inte gitarren folklig?

Jo, den är folklig som frälsningsarmén var folklig. ”Frälsis”, vars strängospel på gator och torg gav upphov till det envisa epitetet ”Jesusknäppare” om den akustiska gitarren. Ett ”piginstrument” har den kallats, ungefär som dragspelet har setts som ett ”dränginstrument”. Dess folklighet är kort sagt av det vulgära, underklassiga slaget. Och sånt sitter i, som en tatuering. Hög är tröskeln till konserthuset, stängd är dörren till Zornmärkesjuryn. Näcken stryker sin fiol, Paganini likaså. Så är det bara.

Wynton Marsalis påpekade skarpsynt i en intervju att den stora musiken inte kommer oss till mötes, utan vi måste komma till den. Jag ser en stor och generell sanning i detta. Innan vi ens kan börja fundera på vår egen insats måste vi gå musiken till mötes och förstå den på dess egna villkor. Och bara genom att fullfölja den processen kan vi påbörja vår egen tillämpning.

Denna konversation, ungefär, har många intrumentalpedagoger upplevt:

- Jag skulle vilja lära mig att spela jazz.
- Jaha, vilken sorts jazz lyssnar du på?
- Jag lyssnar aldrig på jazz.

Det är ungefär som att säga ”Jag skulle vilja lära mig att tala franska, men jag behöver inte förstå språket”.

Vi måste förstå språket, även det musikaliska språket, och om jag ska spela fiollåtarna på min gitarr måste jag gå till folkmusiken, som jag tidigare gått till mitt instrument, gå på djupet och hitta förståelsen och tillämpningen.

När sålunda fiolen tryggt klingar vidare någonstans därinne i bröstet, måste en annan lika krävande lojalitet tillgodoses: Det måste bli gitarrmusik av det. Också.

Och när jag skriver en ny polska måste, i enlighet med samma princip, den gamla polskans gestik och inre liv vara intakt, men någonting måste vara nytt, som när ett släkte lever vidare men individer föds och dör.

På CD:n *Alonso's Tune*, utgiven denna vår 2012 har jag försökt leva upp till det som beskrivs ovan. Det *känns* både nytt och fräscht, men vad är det som är nytt? Att använda olika trummor i svensk folkmusik är inte det minsta nytt längre. Att låta gitarren vara melodibärande är inte vanligt, men det är inte nytt, det heller. Mina egna låtar är förstås nya, och kombinationen av referenser är ju unik i ett avseende: den är min egen.

Och där har vi kanske alla en chans att hävda en smula individualitet i den stora traditionen: förr eller senare har vi byggt upp ett personlig kombination av referenser och utmaningen ligger kanhända i att ge röst åt denna särskilda mix som livets tillfälligheter och våra individuella böjelser, inklusive vårt val av instrument, skapat.

Och kanske kan vi då bli som den svenska folkmusiken: rara blommor.

Claes Ottelid är gitarrist och lektor vid Musikhögskolan i Malmö.